

תמר

רקע כללי

מועצה אזורית תמר מורכבת מקהילות קיבוץ עין-גדי, נווה זוהר, נאות הכיכר ועין-תמר, כ-1,200 תושבים המתפרנסים ברובם מחקלאות ותיירות. מעבר לגבול, בחלקו הדרומי של ים-המלח נמצאת המועצה הירדנית ע'ור הדרומית (כיכר הירדן הדרומית), הכוללת כ-40,000 תושבים במספר קהילות חקלאיות קטנות דוגמת ע'ור סאפי, ע'ור מזרעה, ע'ור חדיתה וע'ור פיפא.

אזור ים המלח כולו הוא אזור מדברי וצחיח, אשר בעשורים האחרונים עובר שינויים מהירים המאיימים על מאפייני היחודיים. הקהילות משני צידי הגבול סובלות מתוצאות ניהולה הכושל של המערכת האקולוגית נהר הירדן-ים המלח, שהובילה לנסיגה משמעותית במפלס המים של ים המלח. הבלענים הנפערים בקרקע בשל ירידת מפלס מי ים המלח, מהווים בעיה כלכלית וסביבתית חמורה.

מסלול זה הוכן עבורכם על-ידי תושבי האזור בחסות ארגון "ידידי כדור הארץ - המזרח התיכון" על מנת להציג את נפלאות האזור וערכי הטבע והמורשת שבו; תושבי קהילת ע'ור הדרומית הכשירו גם הם "שביל שכנים" מקביל, ולאורך המסלול נצפה גם אל השכנים שמעבר לגבול. אנו מקווים כי לאחר הסיור תהפכו לשותפים במאבקנו להצלת פינת עולם ייחודית וחשובה זו.

Friends of the Earth Middle East
ידידי כדור הארץ המזה"ת

שביל השכנים

מסלול זה הינו אחד מתוך 17 מסלולי סיור הנוגעים בנושאי מים ודו קיום של קהילות ישראליות, ירדניות ופלשתינאיות שכנות, החולקות בינהן משאבי מים משותפים. המסלולים תוכננו במהלך 2007 במסגרת פרויקט "מים ושכנות טובה" בשיתוף עם נציגי קהילה ושלטון מקומי

מטרות הסיורים הן:

- העלאת מודעות ציבורית לנושאי המים והסביבה המשותפים לקהילות.
- קידום שיתוף פעולה חוצה גבולות בפתרון בעיות סביבתיות.
- פיתוח הפוטנציאל המקומי לתיירות אקולוגית.

פרויקט "מים ושכנות טובה" נוסד ב-2001 ע"י ארגון ידידי כדור הארץ המזה"ת (FoEME) בכדי לקדם שיתוף פעולה מקומי בהגנה על משאבי מים וטבע המשותפים לישראל, ירדן והרשות הפלשתינית.

ארגון ידידי כדור הארץ המזה"ת הוא ארגון סביבתי איזורי הפועל ממשרדיו בת"א, עמאן ובית לחם לקידום שתוף פעולה בהגנה על מורשת הטבע האיזורית.

מידע מפורט על תחנות המסלול ניתן למצוא

<http://www.foeme.org/publications>

סיורים מודרכים למסלול שביל השכנים מתקיימים אחת לשלושה שבועות. לתאום נא לפנות אל info@foeme.org

למידע נוסף אנא בקרו באתר הארגון: www.foeme.org

רח' נחלת בנימין 85, ת"א 66102

טל': 03-5605383 פקס: 03-5604693 info@foeme.org

THE RICHARD & RHODA GOLDMAN FUND

"from the American people"

מסלול הסיור

נראים המתקנים ובתי המגורים של ראשוני עובדי חברת האשלג שהגיעו לאזור בשנת 1934. אחריהם נראים מפעלי ים-המלח המודרניים.

5 תצפית מהאנדרטה לזכר אמיר פילוסוף

מימין לכביש הגישה למושבנים נאות הכיכר ועין-תמר, מיד לאחר הגשר החוצה את נחל צין, שביל הליכה מוביל לראש גבעת חוואר.

בין הכביש המוביל למושבנים ובין הבריכה הדרומית של מפעלי ים-המלח נראים שרידי מלחת נחל צין - הסבחה. שפע הירק שבאזור מעיד על מפלס מי התהום הגבוה ומספר רב של מעיינות קטנים בשולי המלחה. המלחה הינה נאת מדבר וסביבת חיים ייחודית ורגישה. בתקופות הנדידה משמש האזור כתחנת מעבר וקינן לציפורים, חלקן נדירות ביותר.

רוב שטחה של הסבחה הוכשר לחקלאות ושטחים נוספים הוסבו לבריכות אידוי של מפעלי ים-המלח, עד כי המערכת הטבעית של המלחה עומדת בפני סכנת הכחדה. במים המליחים חיו שני מיני דגים אנדמים, עגלסת סדומית ונאוויית המלחות, אשר בשל פיתוח בלתי מקיים נכחדו בחלקה הישראלי של המלחה ונמצאים כיום בסכנת הכחדה בחלקה הירדני.

תושבי האזור, בסיוע ארגון "ידידי כדור הארץ המזהה"ת" מנסים למצוא דרכים להגן על שרידי נאת המדבר לרווחת החיים בה ולהנאת המטיילים.

6 סכר מעל נחל ערבה

נכנסים לתוך מושב נאות הכיכר ונוסעים לכל אורכו עד לחממות שבנחל ערבה. עולים עם הכביש ימינה לסוללת עפר.

הסוללה נבנתה בכדי למנוע מהשיטפונות בנחל ערבה לפגוע בשטחי החקלאות. הגבול בין ישראל לירדן שעבר באמצע הנחל נדחק עקב בניית הסוללה מזרחה תוך הגדלת השטח החקלאי הישראלי. בהסכם השלום בין שתי המדינות בשנת 1994 הוסדר השימוש הישראלי בשטח בתמורה להבטחת זכויות מים ישראליות לירדן. מהסוללה ניתן לראות את אבני הגבול החדש בתוך הנחל.

למרות המרחק הקצר לא קיים במקום מעבר גבול רשמי בין ישראל לירדן, ותושבי האזור פועלים להקמת מעבר גבול בינלאומי באזור כיכר סדום בכדי להקל על יצירת קשרים חברתיים ולכלכליים משני עברי הגבול ועל-מנת לאפשר פיתוח של תיירות מקומית משותפת סביב ים המלח.

בישובים נאות הכיכר ועין-תמר קיימות שפע של אטרקציות תיירותיות כפריות וחקלאיות, גלריות, מסעדות וחדרי אירוח. תושבי האזור ישמחו להדריך אתכם בסיור לפניות נסתרות בו.

1 בולענים וירידת מפלס המים

תצפית דרומית למגרש החניה של מרחצאות עין-גדי, כניסה לדרך עפר עבירה לכל רכב.

מאז 1900 ירד מפלס המים בכ-30 מ' וכיום הוא 420- מ' מתחת לפני הים. בניית המוביל הארצי בישראל ומקבילתו הירדנית, תעלת המלך עבדאללה, האיצו את קצב ירידת מפלס המים לכ-100 ס"מ לשנה ויותר. אתר המרחצאות שנבנה על שפת הים בראשית שנות ה-80 נאלץ כיום להסיע את המתרחצים אל הים ברכבת לאחר שהמים "ברחו" יותר מקילומטר.

ירידת המפלס המהירה הובילה לפעירתם של בורות ענק באדמה - הם הבולענים. תופעה זו אשר החלה בחופי ים המלח הדרומיים התפשטה צפונה במהירות, תוך גדילתם והתרחבותם של בולענים וותיקים. כיום מתועדים כ-1,700 בולענים ב-30 אתרים, מנווה זוהר בדרום ועד עיינות-צוקים בצפון. תופעה דומה מוכרת בצידו הירדני של ים-המלח, בעיקר בחלקו הדרומי.

2 תצפית מחניון הדקלים - מצדה

חניון הדקלים הסמוך למגרש חניית האוטובוסים למרגלות אתר מצדה.

בצדו הדרומי-מזרחי של ים המלח ניתן לראות את ה"לשון", מעין חצי-אי שחילק בעבר את הים לאגן צפוני עמוק ולאגן דרומי רדוד. היום מהווה הלשון את גבולו הדרומי של הים שכן חלקו הדרומי התייבש, והמים לבריכות האידוי של מפעלי ים-המלח הישראליים ומפעלי הפוטאש הירדנים נשאבים אליו באופן מלאכותי.

מחולנו בצד הירדני נמצא הכפר ע'ור מזרעה אשר רוב תושביו מתקיימים מחקלאות. זהו אזור בו מופיעים רובם של הבולענים הירדנים, תופעה המחייבת נטישת אדמות חקלאיות.

3 בריכה 5 - עלית מפלס ים המלח

מאפן למלון שרתון, בקצה הדרומי של אזור המלונאות עין-בוקק, לפי השילוט לתחנת השאיבה מוריה.

המפעלים הישראליים והירדנים, המאדים את המים לשם שיקוע המחצבים וכרייתם, אחראיים לכ-30% מירידת מפלס ים המלח. מכאן ניתן לראות שהמים בבריכת האידוי גבוהים מהקומה הראשונה במלון, הצטברות השנתית של 20 ס"מ מלח בקרקעית הבריכה הגורמת לעליית מפלס המים. לידנו תחנת שאיבה השואבת את המים באופן קבוע בכדי למנוע את הצפת יסודות בתי המלון. מציאות זאת היא דוגמה לאופן בו העדר תוכנית אינטגרטיבית לניהול משאבי ים המלח הביאה להתנגשות אינטרסים בין סקטור התיירות וסקטור התעשייה באזור.

4 הר סדום

נמשך הלאה, נחלוף על פני סככה ונעצור בצד הדרך בסמוך לסלע "אשת לוט", ליד פתח מערת סדום

הר סדום נוצר מהתרוממות גוש מלח תת-ימי. גובה פסגתו הוא 165 מטרים מתחת לפני הים ו-230 מטרים מעל לים המלח. הר סדום ממשיך לגבוה גם כיום, בקצב התרוממות של כ-5 מ"מ בשנה. בעבר השני ניתן לראות את הישוב הירדני ע'ור סאפי ואת נחל זרד (ואדי חאסה), המהווה את הגבול בין הרי מואב מצפון והרי אדום מדרום. בהמשך הדרך לאורך כביש 90

